

I iveren etter å ikke kjøre i sløsegrøften, har vi havnet i underinvesteringsgrøften.

Å spare seg til fant

Erik S. Reinert

KRON OG MYNT

Kjære Finansdepartementet, jerntriangelet ellers, og andre voktere av vår økonomiske dyd. Vi bøyer oss i dyp respekt for at dere har klart å forhindre fedrelandet fra å kjøre økonomisk i grøften ved å sløse bort petroleumsformuen på forbruk og fjas. Verden har sett mange eksempler på slikt, og dere høster derfor internasjonal hyllest for denne dåd. Men, kunne dere samtidig vennligst snu dere rundt og være behjelpelige med å trekke nasjonen opp av grøftekanten på motsatt side, den som skapes av underinvesteringer og av en manglende interesse for nasjonen som et dynamisk produksjonssystem?

Debatten om oljeformuen er fastlåst av det som i bunn og grunn er to billige retoriske grep. For det første at all investering av oljepenger, med unntak av internasjonal finanssparing, blir stemplet som «bruk». For det andre den lite publiserte voksendåpen av fondet til «pensjonsfond», der den individuelle sparevidden er opphøyd til det nasjonale plan. I en annen tid, da økonomer fremdeles var mer opptatt av produksjon enn av finans, hadde vår første Nobelprisvinner i økonomi, Ragnar Frisch, et helt annet syn på hvordan en nasjon burde spare: «Sparing for et enkelt individ og for samfunnet som helhet er to helt forskjellige ting. De burde egentlig ikke betegnes med samme navn, det virker bare forvirrende. Det er bare ved en produktiv foranstaltning at samfunnet som helhet kan få istand en sparing.»

Dette perspektivet er i dag fullstendig druknet i en av økonomifagets sykliske motebølger. UNCTADs siste rapport om verdens fattigste land – Developing Productive Capacities – skyver handel og finans tilside, og setter igjen produksjonsapparatet i fokus. Vi kan håpe at denne trenden når oss raskt, men lite tyder på det.

Oljeformuen er så stor at vi også tvinges til finanssparing i utlandet. Vi løser imidlertid ikke dilemmaene rundt dette ved å tenke på et tall fra finansøkonomien. Det er ingenting som sier at å bruke 4 prosent i seg selv er ansvarlig. Hadde vår oljeformue tilhørt lille Island, kunne det vært uansvarlig å bruke så mye som 4 prosent. Det er produksjonøkonomiens absorpsjonsev-

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS KNUGUNN@ONLINE.NO

ne som vil være den viktigste begrensningen, og her er inflasjonen et viktig barometer.

På fjernsynet opplevde vi igjen tidligere finansminister Karl-Eirik Schjøtt-Pedersens trick, der et glass som er fullt renner over dersom man fortsetter å helle noe i det. Det er mulig dette er en genial metafor dersom man har en statisk likevektsmodell i hodet. Mennesker med en annen bakgrunn vil isteden tenke at dette problemet kan løses ved at vi investerer i ny teknologi og produserer et større glass. Ny teknologi er deflasjonsdrivende, ikke inflasjonsdrivende. Dette opplever alle som har kjøpt pc-er eller flyturer til London jevnlig i de siste ti årene. Den amerikanske sentralbanksjefen Alan Greenspan store genistrek var at da alle skrek om inflasjonsfaren på begynnelsen av 1990-tallet, forstod Greenspan at konteksten hadde endret seg. Mens de fleste andre satt med en virkelighetsforståelse skapt på 70-tallet, gjenoppdaget Greenspan økonomen Joseph Alois Schumpeter og erklærte at dersom verden, slik som nå, er inne i en periode med spesielt rask teknologisk utvikling kan man skuffe på mer kull i økonomien uten å skape inflasjon. I dag bidrar også importen fra Kina sterkt i samme retning.

Den ene grøftekanten heter overforbruk og sløsing, den andre heter underinvestering i produk-

sjonsapparatet. Det siste er ikke mer komplisert enn at vi har et tradisjonelt uttrykk for det på folkemunn: å «spare seg til fant». Det er ingen tilfeldighet at vi sparer oss til fant nettopp på tre områder hvis betydning og verdi ikke fanges opp i dagens økonomiske modeller. Det som egentlig er langsiktige investeringer blir presentert oss som om det var rene utgiftsposter: kunnskap, nyskaping, og infrastruktur. Lenge kunne økonomisk mainstream – og dermed også politikerne – ba-

«Vi bør investere mer i forskning og kunnskap»

lansere modellbruk med allmennlig sunn fornuft og historisk erfaring. Denne balansen blir stadig forrykket i erfaringens og den sunne fornuftens disfavør.

Vårt største problem er mangelen på mangfold i vårt økonomiske miljø, og det motsatte av mangfold er som kjent enfold. Det manglende mangfold av ideer forplanter seg automatisk som mangel på politiske valgmuligheter. Vi bør investere mer i forskning og kunnskap. Som andel av BNP forsker vi omtrent halvparten av de beste av våre naboland. Vi kunne for eksempel investert i å løse Alzheimers gåte, men vi er så egoistiske at vi ikke deler den

risikoen som følger med ny kunnskapsutvikling. Norge investerer først når en idé har nådd aksjemarkedet. Vi bør sende flere studenter til utlandet slik at vi får kunnskapen og andre land inflasjonen. Vi bør investere mer i såkornkapital og bevisst bygge opp et miljø av norske eiere. Vi bør investere mer i infrastruktur. Det er deflasjonsdrivende fordi det senker norske bedrifters og privatpersoners kostnadsnivå. Som da vi bygget Bergensbanen kan arbeidskraften importeres.

For å illustrere det valget vi står overfor. La oss si at vårt mål er at fremtidige generasjoner skal kunne ta toget på Trønderbanen. Vi har da to mulige strategier. Vi kan kjøpe inn billetter til Trønderbanen, for eksempel for 10 milliarder kroner, og legge disse i et trygt pengeskap for at de skal kunne bli delt ut til våre etterkommere i de neste 100 årene. Alternativt kan vi investere 10 milliarder for å oppgradere Trønderbanen til samme teknologiske standard som Gardermobanen. Det første er et eksempel på finanssparing, det andre er et eksempel på sparing der nasjonen investerer i sitt eget produksjonsapparat. Oljen blir på sikt en naturkatastrofe, fordi vi i Norge gjør alt for meget av det første og alt for lite av det siste.

Økonomene Hilde Bojer, Peder Martin Lysetøl, Erik S. Reinert, Marianne Marthinsen og Heikki Holmås skriver på torsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.ekonominettverket.no

Erik S. Reinert, siviløkonom/sosialøkonom og seniorrådgiver i Norsk Institutt for Strategiske Studier (NORISS).

ESR@nifo.no